

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE ARTĂ TEATRALĂ ȘI
CINEMATOGRAFICĂ „I.L. CARAGIALE” BUCUREȘTI

REZUMAT

TEZĂ DE DOCTORAT

„Shakespeare – de la surse documentare la artă în reprezentarea vieții prin teatru”

CONDUCĂTOR DE DOCTORAT

Prof. Univ. Dr. Corneliu Dumitriu

DOCTORAND

Ghervan Raluca Sînzîiana

2024

TEZĂ DE DOCTORAT

SHAKESPEARE – DE LA SURSE DOCUMENTARE LA ARTĂ ÎN REPREZENTAREA VIEȚII PRIN TEATRU

CUPRINS

I. Argument	2
II. Introducere	4
1. Obiectivele cercetării	5
2. Justificarea alegerii temei și a obiectivelor cercetării	7
3. Înțelegerea procesului creator	8
4. Recuperarea sensurilor pierdute	9
5. Înțelegerea contextului cultural	10
6. Evaluarea originalității	10
7. Dimensiunea comparativă	11
8. Relevanța contemporană	12
9. Contribuția adusă la studiile shakespeariene	13
10. Justificarea selecției pieselor analizate	13
III. Contribuția lucrării în domeniul de cercetare	19
IV. Importanța și rolul surselor	23
V. Metodologia cercetării	25
VI. Capitolul 1. Tragediile	27
• Sumar analitic – <i>Hamlet</i> – <i>Macbeth</i> – <i>Regele Lear</i> – <i>Othello</i>	
VII. Capitolul 2. Piese istorice	90
• Sumar analitic – <i>Richard al III-lea</i> – <i>Richard al II-lea</i> – <i>Henric al IV-lea</i> (partea I și a II-a) – <i>Henric al V-lea</i>	
VIII. Capitolul 3. Comediile	147
• Sumar analitic – <i>Totu-i bine când sfârșește bine</i> – <i>Îmblânzirea scorpiei</i> – <i>Mult zgomot pentru nimic</i> – <i>Cum vă place</i>	
IX. Concluzii. Shakespeare – de la surse documentare la artă în reprezentarea vieții prin teatru	195

REZUMAT

TEZĂ DE DOCTORAT

**SHAKESPEARE – DE LA SURSE DOCUMENTARE LA ARTĂ
ÎN REPREZENTAREA VIEȚII PRIN TEATRU**

Cuvinte cheie:

Surse, transformare, adaptare, inovație dramatică, originalitate, personaje, tragedii, comedii, piese istorice, Shakespeare, Holinshed, Boccaccio, Bandello, caracterizare, structură dramatică, teme, context istoric, influențe, relevanță universală, metodologie.

I. Introducere

I.1. Argument și justificarea cercetării

Opera lui William Shakespeare reprezintă unul dintre cele mai studiate și analizate corpusuri literare din istoria culturii universale. Cu toate acestea, în vastul domeniu al studiilor shakespeariene există încă teritorii insuficient explorate, iar unul dintre acestea îl constituie investigarea sistematică și detaliată a modului în care dramaturgul și-a adaptat și transformat sursele literare și istorice. Deși relația dintre operele shakespeariene și sursele lor a fost frecvent menționată în studiile critice, rareori această relație a făcut obiectul unei analize comprehensive care să urmărească în detaliu procesul prin care Shakespeare a transformat materialul original în capodopere dramatice.

Această absență a unui studiu sistematic al surselor este cu atât mai surprinzătoare cu cât Shakespeare a fost, în esență, un artist al transformării - un dramaturg care a preferat să adapteze și să reinventeze povești existente în loc să creeze intrigi complet originale. Această preferință nu reprezintă o limitare a creativității sale, ci dimpotrivă, oferă o perspectivă fascinantă asupra geniului său artistic. Prin studierea detaliată a modului în care Shakespeare modifică, dezvoltă și îmbogățește sursele sale, putem înțelege mai bine procesul său creator și mecanismele prin care reușește să transforme simple povești în opere de o profunzime și complexitate extraordinară.

Un aspect particular care nu a fost suficient explorat este felul în care Shakespeare urmărește și dezvoltă firul narativ al surselor sale. Majoritatea studiilor existente se mulțumesc să identifice sursele și să menționeze modificările majore, fără să analizeze în detaliu strategiile specifice prin care dramaturgul adaptează și îmbogățește materialul original. O astfel de analiză detaliată este esențială pentru înțelegerea artei dramatice shakespeariene, deoarece permite observarea modului în care el reușește să:

- Transforme personaje schematice în caractere complexe cu profunzime psihologică;
- Dezvolte teme universale pornind de la simple narațiuni istorice sau anecdotice;
- Creeze structuri dramatice sofisticate din materiale narative simple;
- Îmbine multiple surse într-o țesătură dramatică unitară.

Un alt argument pentru necesitatea acestor cercetări este faptul că înțelegerea relației dintre Shakespeare și sursele sale oferă perspective esențiale asupra contextului cultural al

Renașterii engleze. Modul în care dramaturgul adaptează și transformă sursele clasice, medievale și contemporane reflectă atât gusturile și preocupările publicului elisabetan, cât și procesul mai larg de asimilare și transformare a moștenirii culturale europene în contextul specific al Angliei elisabetane.

Studiul detaliat al surselor poate contribui și la clarificarea unor aspecte controversate ale operei shakespeariene. Multe dintre aparentele inconsistențe sau „erori” identificate de critici în piesele lui Shakespeare își găsesc explicația, acest când sunt examinate în contextul surselor originale și al procesului de adaptare. De exemplu, presupusele inexactități geografice din „*Totu-i bine când sfârșește bine*” se dovedesc a fi referințe precise la locații reale când sunt analizate în contextul surselor franceze ale piesei.

Prezenta lucrare își propune, așadar, să umple un gol important în studiile shakespeariene prin oferirea unei analize sistematice și detaliate a modului în care cel mai important dramaturg al literaturii universale și-a transformat sursele în capodopere dramatice care continuă să fascineze și să inspire publicul la peste patru secole de la crearea lor.

Pentru această întreprindere științifică am ales trei eșantioane reprezentative de piese (câte patru pentru fiecare gen) astfel: *Tragedii*: (Hamlet, Macbeth, Regele Lear, Othello); *Piese istorice*: (Richard al III-lea, Richard al II-lea, Henric al IV-lea) (partea I și a II-a), Henric al V-lea; *Comediile*: (Totu-i bine când sfârșește cu bine, Îmblânzirea scorpiei, Mult zgomot pentru nimic, Cum vă place) – în total 13 piese (Henric are două părți), care vorbesc despre Shakespeare, adică cantitativ 30% din ansamblul operei sale dramatice.

Concluziile care vor rezulta au avantajul că decurg din cele mai reprezentative titluri ale fiecărui gen și dezavantajul parțialității procentului de numai o parte.

Sperăm în reprezentativitatea concluziilor din final, care în plan științific ar trebui completate și cu cercetarea restului de 26 de piese neanalizate din această perspectivă.

I.2. Obiectivele și metodologia

Obiectivul principal al acestei cercetări este să demonstreze și să analizeze procesul complex prin care Shakespeare transformă sursele istorice și literare în opere dramatice de valoare universală. Acest obiectiv general se concretizează în mai multe direcții specifice de investigație:

În primul rând, cercetarea urmărește *identificarea și analiza detaliată a surselor* pentru operele selectate. Acest proces implică nu doar stabilirea surselor primare și secundare, dar și examinarea atentă a relațiilor dintre diferitele surse și evaluarea gradului lor de accesibilitate pentru dramaturg.

Al doilea obiectiv major îl constituie *investigarea procesului de transformare dramatică*. Shakespeare demonstrează o măiestrie extraordinară în adaptarea materialului narativ pentru scenă, folosind tehnici sofisticate de compresie și expansiune temporală, construind tensiunea dramatică și creând scene și episoade noi care îmbogățesc semnificativ materialul original.

Metodologia adoptată combină *analiza textuală* detaliată cu *contextualizarea istorică și culturală*. Fiecare piesă este studiată în relație cu sursele sale principale și secundare, urmărind modificările la nivel de structură, personaje, teme și limbaj. Această analiză comparativă este completată de investigarea contextului cultural și literar al perioadei elisabetane.

Un aspect important al metodologiei îl constituie *abordarea interdisciplinară*, care îmbină instrumentele criticii literare cu cele ale istoriei culturale și ale teoriei dramatice. Această perspectivă multiplă permite o înțelegere mai nuanțată a procesului creator shakespearian.

Cercetarea folosește și metode cantitative pentru a evalua gradul de transformare a surselor, urmărind proporția materialului preluat versus cel original, frecvența anumitor teme și motive, precum și modificările structurale operate de dramaturg.

Analiza se concentrează pe trei genuri dramatice majore - tragedii, piese istorice și comedii - pentru a evidenția modul în care tehnicile de adaptare variază în funcție de genul dramatic și perioada de creație. Această abordare permite identificarea unor tipare consistente în procesul de transformare creativă.

I.3. Contribuția adusă domeniului

Prezenta lucrare aduce contribuții semnificative în domeniul studiilor shakespeariene prin multiple aspecte. În primul rând, ea propune o abordare sistematică și comprehensivă a relației dintre Shakespeare și sursele sale, spre deosebire de studiile anterioare care au tratat acest subiect într-un mod fragmentar sau tangențial.

Un aspect esențial al acestei contribuții constă în recuperarea contextului istoric, aducând în prim plan conexiuni importante anterior neglijate sau insuficient explorate. Identificarea referințelor la evenimente contemporane, clarificarea unor aspecte geografice și istorice

controversate, și recuperarea subtextului politic din piesele aparent apolitice reprezintă contribuții semnificative la înțelegerea operei shakespeariene.

Cercetarea oferă perspective interpretative noi pentru unele opere considerate în prezent problematice, demonstrând că aparentele inconsistențe au adesea justificări în sursele originale. Oferă explicații pentru alegeri dramatice considerate anterior arbitrare și propune interpretări noi bazate pe înțelegerea complexă a relației cu sursele.

Metodologia dezvoltată pentru această cercetare poate servi ca model pentru studiul altor autori care adaptează surse preexistente și pentru analiza proceselor de adaptare literară în general. Lucrarea propune o nouă înțelegere a originalității shakespeariene, nu în inventarea de intrigi noi, ci în capacitatea extraordinară de transformare și sinteză creativă.

Prin investigarea detaliată a surselor, cercetarea recuperează sensuri și referințe care erau clare pentru publicul elisabetan dar au devenit obscure pentru cititorul modern, restaurând astfel straturile de semnificație pierdute în timp.

Lucrarea are aplicații practice pentru regizori și dramaturgi contemporani care montează sau adaptează Shakespeare, pentru traducători ai operei shakespeariene și pentru profesori și studenți care studiază dramaturgia elisabetană. Ea identifică și deschide noi direcții de cercetare privind alte opere shakespeariene neincluse în selecția actuală, aplicarea metodologiei la alți autori ai perioadei și studiul comparativ al tehnicilor de adaptare în diferite epoci.

II. Justificarea selecției corpusului

Selecția acestor piese a fost realizată conform mai multor criterii care asigură reprezentativitatea și relevanța pentru studiul surselor și al procesului de transformare artistică shakespeariană.

Primul criteriu a fost reprezentativitatea pentru cele trei genuri majore. Piesele alese ilustrează cele mai importante caracteristici ale fiecărui gen dramatic, permițând o analiză comprehensivă a modului în care Shakespeare adaptează și transformă sursele în funcție de cerințele specifice ale tragediei, dramei istorice sau comediei.

Al doilea criteriu l-a constituit complexitatea relației cu sursele. Au fost selectate piese care prezintă diverse tipuri de relații cu materialul original, de la adaptări relativ directe până la transformări radicale și sinteze ale multiplelor surse. Această diversitate permite o înțelegere mai profundă a tehnicilor de adaptare folosite de dramaturg.

Disponibilitatea și accesibilitatea surselor a reprezentat un alt criteriu important. Selecția s-a concentrat pe opere ale căror surse sunt clar identificabile și disponibile pentru studiu detaliat, permițând astfel o analiză comparativă solidă și verificabilă. De exemplu, *Cronicile* lui Holinshed pentru piesele istorice sau nuvelele lui Bandello și Boccaccio pentru comedii oferă un material documentar bogat și accesibil.

De asemenea, s-a urmărit reprezentativitatea pentru diferite perioade de creație ale dramaturgului, permițând observarea evoluției tehnicilor sale de adaptare de la perioada timpurie până la maturitatea artistică. Această distribuție cronologică facilitează înțelegerea dezvoltării artei dramatice shakespeariene.

III. Analiza surselor principale

III.1. Cronicile lui Holinshed

Cronicile lui Holinshed reprezintă sursa fundamentală pentru piesele istorice ale lui Shakespeare, oferind nu doar cadrul faptic, ci și interpretarea dinastiei Tudor asupra istoriei engleze. Prima ediție a fost publicată în 1577, urmată de o versiune revizuită în 1587. *Cronicile* îmbină relatarea istorică cu elemente legendare și folclorice, reflectând viziunea providențialistă asupra istoriei specifică perioadei.

Caracteristica distinctivă a acestor cronici este abordarea moralizatoare a evenimentelor istorice. Holinshed prezintă ascensiunea și căderea monarhilor ca exemple ale justiției divine, interpretând succesele și eșecurile lor prin prisma virtuților și viciilor personale. Această perspectivă morală a influențat profund modul în care Shakespeare și-a construit personajele regale.

Cronicile oferă și detalii prețioase despre viața cotidiană, obiceiurile și cultura perioadei medievale, elemente pe care Shakespeare le folosește pentru a crea un fundal autentic pentru dramele sale istorice. Dialogurile și discursurile inventate de cronicar pentru personajele istorice au servit adesea ca punct de plecare pentru scenele dramatice dezvoltate de Shakespeare.

În concluzie, relația lui Shakespeare cu *Cronicile* lui Holinshed ilustrează perfect procesul său creator: respectă cadrul istoric general, dar își exercită libertatea artistică în interpretarea și dezvoltarea materialului brut, transformând cronică într-o meditație profundă asupra naturii umane și a puterii politice.

III.2. Alte surse istorice și literare

Dincolo de cronicile, Shakespeare s-a inspirat dintr-o varietate impresionantă de surse. Dincolo de cronicile și nuvelele italiene, Shakespeare s-a inspirat dintr-o varietate impresionantă de surse. Spectrul său de inspirație acoperă o gamă vastă, de la tratatele politice ale vremii până la folclorul local englezesc și scoțian. Această diversitate de surse reflectă atât erudiția dramaturgului, cât și capacitatea sa extraordinară de a sintetiza materiale eterogene într-o viziune artistică unitară.

- **Cronici medievale engleze**

Cronicile medievale engleze au reprezentat fundamentul documentar esențial pentru piesele istorice ale lui Shakespeare. John Stow, prin lucrările sale "*Chronicles of England*" și "*Annals of England*", i-a oferit dramaturgului o imagine detaliată a vieții sociale din Londra medievală, esențială pentru recrearea atmosferei istorice. "*Historia Anglicana*" a lui Thomas Walsingham a contribuit cu perspectiva religioasă asupra evenimentelor istorice, influențând modul în care Shakespeare a tratat dimensiunea spirituală în piesele sale. "*Chronicle of London*" a fost crucială pentru înțelegerea contextului urban și a dinamicii sociale londoneze, oferind detalii precise despre pregătirile de război și impactul acestora asupra populației, elemente pe care Shakespeare le-a integrat în mod magistral în opere precum *Henric al V-lea* sau *Richard al III-lea*.

- **Surse franceze**

Sursele franceze au îmbogățit substanțial perspectiva lui Shakespeare asupra conflictelor anglo-franceze și au oferit material narativ valoros. Memoriile Margaretei de Valois au inspirat povestea Helenei de Tournon din *Totu-i bine când sfârșește cu bine*, oferind un model de reziliență feminină și determinare în fața adversităților. *Chroniques de Saint-Denis* a furnizat o perspectivă alternativă asupra războaielor anglo-franceze, permițând dramaturgului să construiască personaje franceze nuanțate și credibile. Această dublă perspectivă istorică a contribuit la complexitatea și profunzimea tratării conflictelor în piesele istorice, demonstrând capacitatea lui Shakespeare de a depăși prejudecățile naționale ale epocii sale.

- Nuvelele italiene

Sursele italiene au jucat un rol fundamental în dezvoltarea dramaturgiei shakespeariene, în special nuvelele lui Giovanni Boccaccio și Matteo Bandello. *Decameronul* lui Boccaccio (1353) a furnizat materialul narativ pentru *Totu-i bine când sfârșește bine* (povestea Gilettei din Narbonne), în timp ce nuvela lui Bandello a inspirat *Mult zgomot pentru nimic*.

Boccaccio oferă în *Decameron* o perspectivă realistă și adesea ironică asupra naturii umane, pe care Shakespeare o transformă în explorări psihologice complexe. În nuvela despre Giletta, accentul cade pe ingeniozitatea eroinei și pe capacitatea ei de a-și depăși condiția socială prin inteligență și perseverență. Shakespeare păstrează acest nucleu narativ, dar adaugă dimensiuni psihologice și morale absente în original, transformând povestea într-o meditație asupra naturii dragostei și a valorii personale.

Nuvelele lui Bandello, publicate între 1554-1573, se remarcă prin complexitatea psihologică și prin atenția acordată motivațiilor personajelor. În povestea care inspiră *Mult zgomot pentru nimic*, Bandello oferă un cadru narativ pe care Shakespeare îl îmbogățește cu multiple niveluri de semnificație. Stilul său, mai elaborat decât al lui Boccaccio, cu descrieri detaliate ale stărilor psihologice și ale contextului social, oferă un material bogat pentru dramatizare.

Caracteristic acestor surse italiene este îmbinarea elementelor realiste cu cele romantice, precum și explorarea temelor sociale precum diferențele de clasă, rolul femeii în societate și natura dragostei. Shakespeare preia aceste elemente dar le transformă radical, adăugând profunzime psihologică personajelor și creând structuri dramatice complexe care transcend simplitatea narativă a surselor.

- Tratatate politice și educaționale

Tratatate politice și educaționale ale epocii au influențat profund gândirea și opera lui Shakespeare. *Daemonologie* a Regelui Iacob I a fost fundamentală pentru reprezentarea vrăjitoriei în *Macbeth*, oferind un cadru conceptual pentru elementele supranaturale. *The Discovery of Witchcraft* al lui Reginald Scot a adus o perspectivă sceptică, contribuind la complexitatea tratării acestei teme. *Basilikon Doron* și *The Governour* au influențat modul în care Shakespeare a abordat temele conducerii și educației, reflectate în piesele sale prin

personaje precum Hamlet sau Prințul Hal, demonstrând interesul dramaturgului pentru formarea caracterului și arta guvernării.

III.4. Originalitatea în folosirea surselor

Originalitatea lui Shakespeare în utilizarea surselor se manifestă prin transformarea radicală a materialului preluat. Adăugarea profunzimii psihologice personajelor transformă figurile istorice în caractere complexe și credibile. Dezvoltarea complexității dramatice prin îmbinarea elementelor tragice cu cele comice creează o viziune mai nuanțată asupra experienței umane. Sinteza dintre elementele istorice și cele ficționale permite explorarea unor adevăruri universale prin intermediul narațiunilor particulare. Adaptarea materialului pentru publicul elisabetan demonstrează înțelegerea profundă a contextului cultural și a așteptărilor spectatorilor. Această capacitate de sinteză și transformare creativă definește unicitatea viziunii artistice shakespeariene.

Importanța acestor surse diverse constă nu doar în furnizarea materialului narativ, ci și în modul în care au contribuit la formarea viziunii dramatice shakespeariene. Capacitatea dramaturgului de a sintetiza și transforma aceste influențe într-o viziune artistică unitară și originală demonstrează geniul său creator și importanța sa fundamentală în dezvoltarea teatrului occidental.

IV. Procesul de transformare artistică

IV. 1. Tragediile

- Analiza procesului de transformare dramatică

În cele patru tragedii selectate, Shakespeare demonstrează o măiestrie în transformarea materialului narativ în structuri dramatice complexe. Procesul implică reorganizarea cronologiei, crearea de scene și episoade noi cu o funcție dramatică precisă și dezvoltarea unor structuri paralele care amplifică atmosfera dramatică. În *Hamlet*, spre exemplu, cronica lineară a lui Saxo Grammaticus este transformată într-o structură dramatică sofisticată, cu scene care se oglindesc și se completează reciproc. În *Macbeth*, evenimentele din cronici sunt comprimate într-o succesiune intensă, creând un context tragic. Pentru *Othello*, nuvela lui Cinthio este dezvoltată prin adăugarea unor scene cruciale care intensifică tensiunea dramatică, iar în *Regele Lear*

demonstrează cum o simplă poveste despre împărțirea regatului devine fundamentul unei structuri de o complexitate remarcabilă.

- **Dezvoltarea personajelor**

Shakespeare transformă figurile schematice din sursele istorice în caractere de o maximă profunzime psihologică, ceea ce implică adăugarea de monologuri revelatoare, crearea unor relații complexe între personaje și explorarea în detaliu a motivațiilor și a conflictelor interioare. *Hamlet* evoluează astfel dintr-un simplu personaj răzbunător într-un caracter de o mare complexitate filozofică extraordinară, cu monologuri care explorează natura existenței umane. *Macbeth* și *Lady Macbeth* devin studii aprofundate despre efectele ambițiilor și vinovăției asupra psihicului uman. În *Othello*, se adaugă straturi multiple de complexitate psihologică personajului titular, transformând gelozia acestuia din nuvela-sursă într-o explorare a insecurității și a manipulării. Lear este dezvoltat ca un personaj care descoperă adevărul despre sine prin suferință și care transcende simplității sursei istorice.

- **Transformări tematice**

În procesul de adaptare, dramatică se adaugă dimensiuni tematice multiple care transcend sursele originale. Temele simple din material sursă sunt dezvoltate în explorări complexe ale condiției umane. Tema răzbunării din *Hamlet*, devine un vehicul pentru investigarea naturii acțiunii, a responsabilității morale și a relației dintre aparență și realitate, iar tragedia *Macbeth* transformă povestea unei uzurpări într-o meditație despre natura răului și efectele corupătoare ale ambițiilor. În *Othello*, tema geloziei este dezvoltată într-o explorare mai largă despre încredere, prejudecăți și manipulare socială, iar Regele Lear adaugă interpretări profunde despre natura umană, relațiile familiale și procesul de autocunoaștere, absente în sursa originală.

- **Recuperarea unor sensuri**

Dramaturgul adaptează materialul istoric pentru publicul englez, integrând referințe și preocupări specifice epocii sale. În *Hamlet*, spre exemplu, tratarea melancoliei și a nebuniei reflectă dezbaterile contemporane pe aceste teme medicale, în timp ce referințele la teatru oglindesc realitățile scenei elisabetane ale timpului. *Macbeth* încorporează elemente care răspund interesului specific al regelui Iacob I pentru vrăjitorie și demonologie. În tragedia *Othello*,

tensiunile rasiale și sociale reflectă fervoarea unei Londre tot mai cosmopolite, iar în *Regele Lear* sunt incluse referințe despre problemele contemporane, privind succesiunea și stabilitatea politică. Această contextualizare demonstrează cum autorul face materialul dramatic relevant pentru publicul său.

- **O sinteză creativă**

Tragediile reprezintă exemple remarcabile ale capacității lui Shakespeare de a sintetiza surse multiple într-o viziune artistică unitară. În *Hamlet* se combină parcă, organic sursa nordică cu elemente din Montaigne și cu literatura despre melancolie și tradițiile teatrale contemporane autorului. *Macbeth* face o sinteză între cronicile scoțiene, unele elemente din demonologia iacobină și folclorul timpului. *Othello* unește nuvela italiană cu elemente din literatura de călătorie și cu dezbaterile vremii despre rasă și alteritate. În *Regele Lear*, este sintetizată imaginea unor cronici medievale, cu poveștile folclorice și elementele din dramaturgia contemporană, o capacitate de sinteză care produce opere dramatice originale ce depășesc cu mult materialul istoric sursă.

- **Relevanța contemporană**

Toate transformările menționate, conferă universalitate unor povești particulare, creând opere care continuă să rezoneze puternic și astăzi cu gusturile publicului modern. Explorarea conștiinței în *Hamlet*, investigarea naturii răului în *Macbeth*, tratarea geloziei și a manipulării în *Othello*, dar și meditația despre natura umană din *Regele Lear* propune teme fundamentale ale experienței umane care își păstrează relevanța. Complexitatea psihologică a personajelor, profunzimea investigației morale și universalitatea temelor explică de ce aceste opere continuă să fascineze și astăzi, să provoace la reflecție categorii diverse de spectatori și să vorbească direct experienței general.

IV. 2. Piesele istorice

- **Transformarea surselor istorice în artă**

Shakespeare realizează o transformare fundamentală a materialului sursă într-o artă dramatică vibrantă, menținând esența istorică și adevărul uman. În *Richard al III-lea*, *Cronicile* lui Holinshed și biografia lui More sunt transformate dintr-o simplă succesiune de evenimente

într-un studiu profund al ideii de tiranie. *Henric al IV-lea (Partea I și a II-a)* demonstrează cum documentele aride despre revolte și conflicte politice pot deveni fundamentul unei drame complexe despre responsabilitate și maturizare, iar în *Richard al II-lea*, relatările despre detronarea unui rege devin o meditație sofisticată asupra autorității. *Henric al V-lea* transformă cronicile războiului într-o explorare nuanțată a conducerii și responsabilității regale, demonstrând capacitatea dramaturgului de a extrage poezie și profunzime umană din istorie.

- **Tehnici de compresie temporală**

Genul dramatic al pieselor istorice dezvoltă tehnici inovatoare pentru compresia și reorganizarea materialului documentar, creând structuri dramatice eficiente fără a sacrifica însă coerența narativă. În tetralogia Lancaster, evenimente desfășurate pe decenii sunt condensate în secvențe dramatice intense care păstrează relațiile cauzale esențiale. *Richard al III-lea* comprimă ani întregi de intrigi politice într-o structură dramatică unitară care accelerează către un deznodământ tragic. În *Henric al IV-lea* sunt unite episoade separate cronologic pentru a crea paralele tematice semnificative, o compresie temporală care servește nu doar eficienței dramatice, dar și evidențierii tiparelor istorice și conexiunilor tematice care ar fi mai puțin vizibile într-o tratare strict cronologică.

- **Dimensiunea psihologică**

Shakespeare adaugă o profunzime psihologică unor figuri istorice remarcabile, transformându-le din simple nume ale unor cronici în caractere complexe cu conflicte interioare extrem de credibile. *Richard al II-lea* devine astfel un studiu fascinant despre dezintegrarea personalității regale, dezbătând tensiunea dintre imaginea publică și vulnerabilitatea privată a monarhului. Bolingbroke, din *Henric al IV-lea* este dezvoltat ca un caracter sfâșiat de vinovăția uzurpării și necesitatea menținerii puterii. Prințul Hal reprezintă poate cea mai profundă transformare, evoluând dintr-o figură istorică vagă într-un personaj multidimensional a cărui maturizare demonstrează măiestria lui Shakespeare în dezvoltarea caracterelor sale.

IV.3. Comediile

- **Libertatea creativă în adaptare**

Cea mai mare libertate în transformarea surselor o manifestă Shakespeare în comedii, creativitate prin care se abate semnificativ de la materialul original. Spre exemplu, în *Totu-i bine când sfârșește cu bine*, povestea simplă din *Decameron* este îmbogățită cu multiple fire narative și personaje noi care adâncesc semnificațiile sociale și psihologice. *Cum vă place* transformă radical sursa *Rosalynde* a lui Lodge, adăugând personaje memorabile precum Touchstone și Jacques, care introduc dimensiuni filozofice și comice absente în original. În *Mult zgomot pentru nimic*, nuvela lui Bandello devine fundamentul unei explorări complexe a percepției sociale, în timp ce *Îmblânzirea scorpiei* demonstrează capacitatea lui Shakespeare de a îmbina tradiții comice multiple într-o structură dramatică originală.

- **Redefinirea personajelor feminine**

Analiza descoperă o transformare fundamentală a personajelor feminine în comedii, care depășește semnificativ convențiile epocii. Helena din *Totu-i bine când sfârșește cu bine* evoluează dintr-o figură pasivă într-o eroină care își determină activ destinul. Rosalinda din *Cum vă place* devine un personaj de o complexitate remarcabilă, folosind deghizarea nu doar ca pe un mecanism comic, ci ca pe un instrument de explorare a identității și a puterii. Beatrice din *Mult zgomot pentru nimic* sublimează modelul femeii spirituale din *commedia dell'arte*, devenind o voce critică la adresa convențiilor sociale, iar Katharina din *Îmblânzirea scorpiei* este transformată într-un personaj a cărui „îmblânzire” poate fi interpretată ca o negociere complexă a rolurilor sociale.

- **Îmbogățire tematică**

Shakespeare adaugă straturi multiple de semnificație socială și filozofică în comedii, transformând simple povești de dragoste în analize detaliate ale naturii umane. *Totu-i bine când sfârșește cu bine* dezvoltă o meditație sofisticată despre merit social versus naștere nobilă. *Cum vă place* înglobează convenția pastorală pentru a explora relația dintre natură și civilizație, artă și realitate. *Mult zgomot pentru nimic* devine o investigație subtilă a percepției și prejudecății sociale, iar *Îmblânzirea scorpiei*, transformă tema convențională a dominării femeii într-o explorare mai nuanțată a rolurilor de gen și a puterii în relațiile sociale.

V. Concluzii

Cercetarea tragediilor, a pieselor istorice și a comediilor shakespeariene a demonstrat cum operează dramaturgul transformări la multiple niveluri, cum restructurează dramatic materialul narativ, cum dezvoltă psihologic personajele și adaugă straturi de semnificație absente în surse, cum adaptează conținutul pentru publicul contemporan și cum sintetizează creativ multiple surse și tradiții. De asemenea, analiza a relevat că aceste transformări variază sistematic în funcție de gen: tragediile se concentrează pe adâncirea psihologică și dimensiunea filozofică, piesele istorice echilibrează acuratețea documentară cu necesitățile dramatice, iar comediile manifestă cea mai mare libertate creativă în adaptare.

Deși analiza s-a concentrat doar pe o treime din corpusul shakespearian, această limitare metodologică reprezintă o constrângere și o oportunitate. Constrângerea este evidentă: concluziile cercetării nu pot fi extrapolate automat asupra întregii opere shakespeariene fără investigații suplimentare. Dar tocmai această limitare deschide perspective noi și promițătoare de cercetare. Metodologia dezvoltată aici, care combină analiza comparativă cu contextualizarea istorică și investigarea procesului de transformare creativă, oferă un model robust pentru studierea restului opereii shakespeariene. Mai mult, descoperirile făcute în acest eșantion considerat reprezentativ sugerează modele și strategii creative care pot ghida investigații viitoare asupra celorlalte piese. Astfel, cercetarea nu doar că își atinge obiectivele stabilite inițial, dar și deschide drumul pentru o înțelegere mai profundă și mai sistematică a întregului proces creator shakespearian.

- **Aplicabilitatea cercetării în artele spectacolului și alte domenii**

Valoarea practică a acestei cercetări depășește granițele unei simple analize teoretice. Investigarea modului în care Shakespeare își transformă sursele oferă perspective și instrumente valoroase și pentru alte domenii creative și interpretative contemporane, precum artele spectacolului, unde înțelegerea acestui amplu proces creator poate îmbogăți semnificativ și practica teatrală actuală. Cunoașterea modului în care dramaturgul a dezvoltat personaje complexe pornind de la surse simple, cum a comprimat și a reorganizat material narativ pentru scenă, cum a fuzionat influențe multiple într-o viziune artistică unitară oferă lecții prețioase pentru creatorii contemporani. Această analiză a transformărilor operate de Shakespeare poate ghida și inspira pe practicienii din diverse domenii în propriul lor proces creator, demonstrând relevanța continuă a metodelor artistice shakespeariene pentru cultura contemporană.

În domeniul artelor spectacolului, această lucrare oferă informații valoroase atât pentru actori cât și pentru regizori. Pentru actori, oferă înțelegerea modului în care au fost dezvoltate personajele pornind de la surse, oferind chei fundamentale pentru interpretare. Spre exemplu, cunoașterea faptului că Hamlet a fost modelat parțial pe descrierile melancoliei din tratatul lui Bright permite interpretului să înțeleagă mai profund stările mentale ale personajului și să construiască o interpretare psihologic autentică. Similar, înțelegerea transformării lui Richard al III-lea dintr-un personaj istoric într-un manipulator carismatic ajută actorul să găsească nuanțele necesare pentru a face personajul fascinant pentru publicul modern.

Pentru regizorii de teatru, cercetarea oferă perspective esențiale despre structura dramatică și potențialul scenic al pieselor. Înțelegerea modului în care Shakespeare a comprimat și reorganizat materialul narativ pentru scenă poate inspira abordări regizorale contemporane. În analiza modului în care dramaturgul folosește teatrul în teatru, spre exemplu, în „Hamlet” sau „Mult zgomot pentru nimic” poate sugera strategii inovatoare de montare. Mai mult, cunoașterea surselor multiple permite regizorului să aleagă ce straturi de semnificație dorește să evidențieze într-un spectacol.

În educația teatrală, această lucrare poate servi ca resursă pentru înțelegerea procesului de dramatizare și de adaptare. Analiza detaliată a transformărilor operate de Shakespeare oferă studenților de la regie și actorie un model de studiu pentru înțelegerea mecanismelor prin care materialul narativ poate fi transformat într-un material dramatic viabil.

Pentru dramaturgi și adaptatori contemporani, cercetarea oferă perspective valoroase despre tehnicile de adaptare și de transformare creativă. Principiile identificate în procesul shakespearian - precum comprimarea temporală, dezvoltarea personajelor, fuziunea surselor multiple - pot fi aplicate în multe adaptări moderne.

În domeniul teatrologiei, lucrarea contribuie la înțelegerea relației dintre text și reprezentare, dintre sursele literare și realizarea scenică. Perspectivele oferite despre procesul creator shakespearian pot documenta discuțiile teoretice despre natura unei adaptări teatrale.

Pentru traducători, înțelegerea surselor și a transformărilor operate de Shakespeare poate ghida deciziile de traducere, ajutând la păstrarea multipleror straturi de semnificație din text.

În contextul noilor medii, principiile de adaptare identificate pot fi aplicate în domenii contemporane precum adaptările pentru film, televiziune sau unele medii digitale interactive.

Capacitatea lui Shakespeare de a sintetiza multiple surse într-o viziune unitară oferă un model relevant pentru creatorii contemporani care lucrează cu diverse surse și medii.

Pentru public și critici, cercetarea oferă instrumente pentru o apreciere mai profundă a complexității operelor shakespeariene. Înțelegerea surselor și a transformărilor permite o receptare mai nuanțată și o interpretare mai bogată a spectacolelor.

*

Această lucrare demonstrează că studiul academic riguros poate avea aplicații practice valoroase, oferind perspective și instrumente utile pentru toți cei implicați în procesul de creație și reprezentare teatrală.

BIBLIOGRAFIE

I. STUDII CRITICE ȘI LUCRĂRI DE SPECIALITATE

1. BALDWIN, T.W., *William Shakespeare's Small Latine and Lesse Greeke*, University of Illinois Press, 1944
2. BARTON, Anne, *Shakespeare and the Idea of the Play*, Chatto and Windus, 1962
3. BATE, Jonathan, *Shakespeare and Ovid*, Oxford University Press, 1993
4. BEVINGTON, David, *From Mankind to Marlowe: Growth of Structure in the Popular Drama of Tudor England*, Harvard University Press, 1962
5. BLOOM, Harold, *Shakespeare: The Invention of the Human*, Riverhead Books, 1998
6. BRADLEY, A.C., *Shakespearean Tragedy*, 1904
7. BULLOUGH, Geoffrey, *Narrative and Dramatic Sources of Shakespeare* (8 volume), Routledge and Kegan Paul, 1957-1975

8. BURKE, Peter, *The Renaissance Sense of the Past*, Edward Arnold, 1969
9. CAMPBELL, Oscar James, *Comicall Satyre and Shakespeare's Troilus and Cressida*, Huntington Library, 1938
10. CHAMBERS, E.K., *William Shakespeare: A Study of Facts and Problems*, 2 volume, Clarendon Press, 1930
11. CHAMPION, *Pierre*, Paris, 1943
12. COOPER, Helen, *The English Romance in Time*, Oxford University Press, 2004
13. DANSON, Lawrence, *Shakespeare's Dramatic Genres*, Oxford University Press, 2000
14. DILLON, Janette, *Shakespeare and the Staging of English History*, Oxford University Press, 2012
15. DRAKAKIS, John (ed.), *Alternative Shakespeares*, Routledge, 1985
16. DUMITRIU, Corneliu, *Dicționarul pieselor și personajelor lui Shakespeare*, 2008, Catedra UNESCO a Institutului Internațional de Teatru.
17. DUMITRIU, Corneliu, *Teatrul lui Shakespeare – Tragediile, Comediile, Piese istorice*, Ediția întâi, Editura Didactică și pedagogică, București, 2020.
18. FRYE, Northrop, *Anatomy of Criticism*, Princeton University Press, 1957
19. GILLESPIE, Stuart, *Shakespeare's Books: A Dictionary of Shakespeare Sources*, Continuum, 2001
20. GRAZIA, Margareta de, *Shakespeare Verbatim*, Oxford University Press, 1991
21. GREENBLATT, Stephen, *Renaissance Self-Fashioning*, 1980
22. GURR, Andrew, *The Shakespearean Stage 1574-1642*, Cambridge University Press, 2009
23. HALLIDAY, F.E., *The poetry of Shakespeare's plays*, Londra, 1964
24. HOLDERNESS, Graham, *Shakespeare: The Histories*, Macmillan, 2000
25. HONIGMANN, E.A.J., *Shakespeare: Seven Tragedies Revisited*, Palgrave, 2002
26. HOWARD, Jean E., *Shakespeare's Art of Orchestration*, University of Illinois Press, 1984
27. HUNTER, G.K., ediția Arden a *Totu-i bine când sfârșește bine*
28. JONES, Emrys, *The Origins of Shakespeare*, Oxford University Press, 1977
29. KERMODE, Frank, *Shakespeare's Sources*, Northwestern University Press, 1966

30. KNIGHTS, L.C., *Some Shakespearean Themes*, Stanford University Press, 1959
31. LAMBIN, Georges, *Voyage de Shakespeare en France et en Italie*
32. LEFRANC, Abel, *Sous le masque de William Shakespeare*, 1919
33. LEVIȚCHI, Leon, *Shakespeare – Opere complete*, Studiu introductiv
34. MACK, Maynard, *King Lear in Our Time*, University of California Press, 1965
35. MARTINDALE, Charles și Michelle, *Shakespeare and the Uses of Antiquity*, Routledge, 1990
36. McDONALD, Russ, *Shakespeare and the Arts of Language*, Oxford University Press, 2001
37. MIOLA, Robert S., *Shakespeare's Reading*, Oxford University Press, 2000
38. MUIR, Kenneth, *The Sources of Shakespeare's Plays*, Yale University Press, 1978
39. RACKIN, Phyllis, *Stages of History: Shakespeare's English Chronicles*, Cornell University Press, 1990
40. ROSSITER, A.P., *Angel with Horns: Fifteen Lectures on Shakespeare*, Longman, 1961
41. RYAN, Kiernan, *Shakespeare's Comedies*, Palgrave Macmillan, 2009
42. SCRAGG, Leah, *Shakespeare's Mouldy Tales: Recurrent Plot Motifs in Shakespearian Drama*, Longman, 1992
43. SHAPIRO, James, *1599: A Year in the Life of William Shakespeare*, Faber & Faber, 2005
44. TAYLOR, Gary, *Reinventing Shakespeare*, Weidenfeld & Nicolson, 1989
45. THOMAS, Keith, *Religion and the Decline of Magic*, Weidenfeld and Nicolson, 1971
46. TILLYARD, E.M.W., *Shakespeare's History Plays*
47. TRAVERSI, Derek, *Shakespeare: The Roman Plays*, Stanford University Press, 1963
48. VAN DOREN, Mark, *Shakespeare*, New York Review Books, 1939
49. WARREN, Roger, *Staging Shakespeare's Late Plays*, Oxford University Press, 1990
50. WEIMANN, Robert, *Shakespeare and the Popular Tradition in the Theater*, Johns Hopkins University Press, 1978
51. WELLS, Stanley, *Shakespeare: The Writer and His Work*, Penguin, 1978
52. WELLS, Stanley, *Shakespeare's Sources: Comedies and Tragedies*, Methuen, 1994

53. WELSFORD, Enid, *The Court Masque*, Cambridge University Press, 1927
54. WILSON, F.P., *Marlowe and the Early Shakespeare*, Oxford University Press, 1953
55. WOMACK, Peter, *English Renaissance Drama*, Wiley-Blackwell, 2006

II. SURSE PRIMARE ȘI DOCUMENTE DE EPOCĂ

1. AFRICANUS, Leo, *A Geographical Historie of Africa*, trad. John Pory, 1600,
<https://quod.lib.umich.edu/e/eebo/A05331.0001.001?rgn=main;view=fulltext>
2. ARIOSTO, Lodovico, *I Suppositi*,
<https://archive.org/details/comediesofariost00lodo/page/n7/mode/2up>
3. BANDELLO, Matteo, *Novelle*,
[https://it.wikisource.org/wiki/Novelle_\(Bandello,_1853,_I\)/Parte_I/Novella_XXII](https://it.wikisource.org/wiki/Novelle_(Bandello,_1853,_I)/Parte_I/Novella_XXII)
4. BOCCACCIO, Giovanni, *Decameronul*, Novella XXII, Editura Minerva, București, 1975
5. BRIGHT, Timothy, *A treatise of melancholy*, 1586,
https://archive.org/details/BIUSante_74473/page/n7/mode/1up
6. BURGHLEY, William Cecil, Lord, *Advice to a Son Precepts of Lord Burghley Sir Walter Raleigh and Francis Osborne*, 1562, <https://archive.org/details/advicetoasonprec013268mbp/page/n5/mode/2up>
7. CHRONICLE OF LONDON, ed. C.L. Kingsford,
<https://www.gutenberg.org/cache/epub/27027/pg27027-images.html>
8. CHRONIQUE DE SAINT-DENIS, ed. M. Bellaguet,
<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k26822b/f11.item>
9. CINTHIO, Giraldi, *Hecatommithi*, 1565, <http://virgil.org/dswo/courses/shakespeare-survey/cinthio.pdf>
10. CONTARINI, Gasparo, *Commonwealth and Government of Venice*, trad. Lewis Lewkenor, 1599,
<https://quod.lib.umich.edu/e/eebo2/A19232.0001.001?rgn=main;view=fulltext>

11. ELIOT, Sir Thomas, *The Boke named The Governour*,
<https://ia800202.us.archive.org/32/items/bokenamedgouerno01elyouoft/bokenamedgouerno01elyouoft.pdf>
12. GRUNDTVIG, Svend, *Danish Fairy tales*,
<https://archive.org/details/danishfairytale00grun/page/n9/mode/2up>
13. HAKLUYT, Richard, *The Principal Navigations, Voyages, Traffiques and Discoveries of the English Nation*, 1589-1600, <https://archive.org/details/principalnavigat1and2hakl>
14. HARSNETT, Samuel, *A Declaration of Egregious Popish Impostures*, 1603,
<https://archive.org/details/declarationofegr00hars>
15. HOLINSHED, Raphael, *Chronicles of England, Scotland, and Ireland*, 1587,
<https://www.gutenberg.org/ebooks/44700>
16. HOOKER, Richard, *Of the Laws of Ecclesiastical Polity*, 1594, <https://davenantinstitute.org/wp-content/uploads/2019/02/Hookers-Laws-of-Ecclesiastical-Polity-vol-1-excerpt.pdf>
17. IACOB I al Angliei, *Daemonologie*, 1597, <https://www.gutenberg.org/cache/epub/25929/pg25929-images.html>
18. KNOX, John, *The First Blast of the Trumpet Against the Monstrous Regiment of Women*, 1558,
<https://www.gutenberg.org/files/9660/9660-h/9660-h.htm>
19. LODGE, Thomas, *Rosalynde*, <https://www.gutenberg.org/cache/epub/17181/pg17181-images.html>
20. MACHIAVELLI, Niccolò, *Principele*, Humanitas, București, 2019
21. MARLOWE, Christopher, *The Massacre at Paris*, <https://www.gutenberg.org/files/1496/1496-h/1496-h.htm>
22. MONTAIGNE, Michel de, *Essays*, 1580, <https://www.gutenberg.org/files/3600/3600-h/3600-h.htm>
23. MORE, Thomas, *History of Richard III*, 1924,
<https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.81125/page/n4/mode/1up>
24. PEREFIXE, Hardouin de, *Histoire du roy Henry le Grand*, Paris, 1661,
<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k733061>

25. SAXO GRAMMATICUS, *Gesta Danorum*, Cartea III, <https://www.gutenberg.org/ebooks/1268>
26. SCOT, Reginald, "The Discovery of Witchcraft", 1584,
<https://archive.org/details/discoverieofwitc00scot>
27. SPENSER, Edmund, *The Faerie Queene*, 1590, <https://www.gutenberg.org/files/15272/15272-h/15272-h.htm>
28. STOW, John, *The annales of England*, 1601,
<https://archive.org/details/abridgementofeng00stow/page/n19/mode/2up>
29. *The Famous Victories of Henry V*, 1598, <https://archive.org/details/famousvictorieso00ameruoft>
30. *The taming of a shrew*, anonymous play, <http://elizabethandrama.org/wp-content/uploads/2020/01/Taming-of-a-Shrew-Script.pdf>
31. THOMAS, William, *The History of Italy*, 1549,
[https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.\\$b192690&seq=7](https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.$b192690&seq=7)
32. *Thomas of woodstock* – piesă anonimă, <https://www.thealexandrian.net/creations/theater/r2-woodstock/Richard2-Woodstock-ASR-Script.pdf>
33. VALOIS, Marguerite, *Memoirs of Marguerite de Vlois, Queen of Navare* – Complete,
<https://www.gutenberg.org/cache/epub/3841/pg3841-images.html#letter15>
34. WALSINGHAM, Thomas, *Historia Anglicana*, ed. H.T. Riley,
<https://archive.org/details/thomwalsinghamh00walsgoog/mode/1up>